משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר זרעים

הון עשיר על משנה חלה

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה חלה

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-חלה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 7
משנה ז 8
משנה ח 10
משנה ט 10
פרק ב 10
משנה א 10
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 11
משנה ו 11
משנה ז 11
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ד 11
משנה ה 12
משנה ו 13
משנה ט 13
משנה י 13
פרק ד 14
משנה א 14
משנה ה 14
משנה ו 14
משנה ט 14
משנה י 14

משנה יא 14

פרק א

משנה א

חלה

חלה יש בה ד' פרקים, כי בד' פרקים העולם נדון כדתנן (ר"ה פ"א מ"ב), וכל אלו הארבעה דינים תלויים בחלה, כדתנן (אבות פ"ה מ"ח) ועל שלא ליטול את החלה רעב של כליה בא. ועוד שרש החלה תלויה בשם מה' כידוע, ושרשו הם ד' אותיות. ועוד היא עצמה רומזת לרגל הרביעי כנסת ישראל, הכוללת כל שאר השלשה פרקים:

חמשה דברים. מדלא קתני אלו מינים חייבים וכו' אלא חמשה דברים, רמז לנו דמחמשה דברים ממש נפקא לן דחמשת מינים אלו נקראים לחם, כדאיתא בירושלמי (ה"א):

החיטים והשעורים. אע"ג דהחיטים אינם מצטרפות אלא עם הכוסמין, והשעורים מצטרפות עם הכל חוץ מן החיטים, דנמצא היות הכוסמין מין חטים ומין שעורים כמ"ש, מ"מ לא נתן הכוסמין בין החיטים והשעורים אלא סדרם כמו שהם מפורשים במקרא דירושלמי הנ"ל, ואותם שאינם מפורשים שנאם בסוף אף הם כסדר הכתוב. ועוד י"ל דסמך השעורים לחיטים, משום דבשניהם נשתבחה ארץ ישראל:

הרי אלו חייבין בחלה. חזר לשנותו לסמוך לו מיד ומצטרפין זה עם זה, לגלות דלענין חלה קאי:

ואסורים בחדש. שנקצר ממקום שאין ראוי להביא ממנו עומר, או אם עבר וקצר במקום הראוי. ולא מבעיא אכילה אלא אפילו קצירה אסורה, ולא זו אף זו קתני. משום הכי שנה איסור הקצירה אחר איסור האכילה:

משנה ב

הנודר מן הפת ומן התבואה. הקדים הפת לתבואה הקודמת לו, משום דלא זו אף זו קתני, משום דתירוש נמי נקרא תבואה דכתיב (דברים כב, ט) ותבואת הכרם, וכ"כ רש"י בר"ה דף י"ב (ע"ב ד"ה התבואה), ואפילו הכי הנודר ממנה אינו אסור אלא בהן:

משנה ג

ומותר העומר. אתיא דלא כמאן, כמ"ש התי"ט. והתבואה שלא הביאה שליש. פליגי עלה בפירוש, משום הכי שנאם בסוף אעפ"י שהם קודמים לכלם:

משנה ד

ופחות מחמשת רביעים. מ"ש התי"ט בשם הר"ש, אבל מצומצמים חייב. ירושלמי מפורש הוא (ה"ג ז:) ובבבלי דערובין (פג:) נמי מפורש בבירור דהכי הוא. ולכן אני מתמיה איך נסתפקו התוספות (שם ד"ה שבעת רבעים וכו') בדין זה מטעם ועוד הנזכר בשבת (עו:) ובפסחים (מח:) אגב ריהטא, דאותו ועוד אינו מעלה ולא מוריד להבנת הסוגיא, ורש"י נמי לא גריס ליה כמ"ש התוספות בפסחים (שם ד"ה חמשת וכו'), ולעולם קי"ל דילמוד סתום מן המפורש. אבל מ"מ קשה דהואיל ופחות מחמשת רביעים אריש דחייבין במעשרות קאי כמו שפירש הרמב"ם ז"ל, אם כן אפוא איירינן שעודם בשיעור זה עדיין לא נתרמו, וא"כ הוא, ליתני לרבותא חמש רביעים שהם חייבים במעשרות, ופטורים מן החלה, על כי בהפרשת התרומה מהם הפטורה מן החלה נותרו פחות מחמשת רביעים. וי"ל דחדוש גדול אשמועינן בהא, והוא דאיתא בירושלמי (ה"ג ז.) דהעושה עסה מן הטבל, החלה חייבת בתרומה, והתרומה חייבת בחלה, ופסקו הרמב"ם בפ"ו מה' בכורים (ה"ז). ולכן אם יהיה העסה הזאת בזמן שנתחייבה בחלה, והוא כשנתגלגלה, דבענין זה איירינן, דבלאו הכי אפילו ק' רביעים פטורים אם יאכלם קלויים, עדיין חייבת בתרומה דהיינו טבל, לא יתפטר אא"כ היא פחותה משיעור חלה, שאם היא חמשת רביעים אעפ"י שאם היה מפריש התרומה היא נותרת פחות משיעור הואיל וחל עליה חיוב החלה קודם שהפרישה הרי היא מצטרפת להשלים השיעור, כי אף היא נתחייבה בחלה ויהיה העיסה הזאת חייבת במעשרות ובחלה, כמ"ש לעיל בשם הירושלמי:

חמשת רביעים. מלשון שלשת ימים:

בתבואה. עיין מ"ש הר"ש:

משנה ה

הקונובקאות. נלע"ד שעושי' אותם לחם ואופי' אות' בתנור על דעת כן להחזירם לסלתם לעשות מהם תבשיל לתינוקות. ואעפ"י שלתבשיל נעשו, הואיל ונאפת בתחילה כשאר הלחם הרי הם חייבות. ולשון הר"ב סתום הוא, ולשון הירושלמי (ה"ד ח.) כך הוא, וכן הקנובקאות חייבות, ר' יהושע בן לוי תאמר הואיל והוא עתיד להחזירה לסלתה תהא פטורה מן החלה, ע"כ. ונלע"ד דה"פ דקשה ליה לריב"ל למאי אצטריך למתני, כי פשיטא הוא שהם חייבות, שהרי אופין אותם כשאר לחם החייב בחלה, ומשום הכי קאמר תאמר וכו' משום הכי אצטריך. ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר דגרסינן שלא תאמר, כדגרסינן במימרא הסמוכה לה, אמר רבי בא בר זבדא עיסת מברין חייבת בחלה שלא תאמר הואיל והוא עתיד להחזירה לסולתה תהא פטורה מן החלה, ע"כ:

משנה ו

חלות תודה ורקיקי נזיר. התי"ט תמה על לשון זה, ותירץ הכא בדוחק, ובפסחים (פ"ב מ"ה) לא מצא מען. ואני אף שם תרצתי תירוץ דחוק, אבל לא נחה דעתי בתרוצים אלו לישב לשון המשנה הבלתי צריכה להאריך. דקשה עוד מה מצא התנא ארקיקי נזיר יותר מרקיקי תודה, או מה מצא בחלות תודה יותר מחלות נזיר, והיה לו להזכיר סתם לחמי תודה עשאן וכו' או לחמי נזיר עשאן וכו', ולמה לו להזכיר את שניהם ולפרט חלות ורקיקין. לכן נלע"ד דהוצרך לשנות בדבורו על כי יש נפקותא בדבריו, דאי תנן תודה ולא תנן נזיר, הוה אמינא דלתודה עשאן לעצמו פטור על כי אינם צריכים כי אם לבהמה אחת, ואף אם אירע איזה קלקול בה בקל ימצא אחרת, ולכן לא עלה בדעתו לאכלם בתורת חולין, אבל עשאן לנזירותו הוה אמינא יתחייבו, על כי צריכים שלשה בהמות ואם יארע קלקול בהם צריך טורח להעמיד עוד שלשה בהמות אחרים, ועוד דאפשר שביני ביני יטמא ויסתור נזירותו, ושודאי דעתו מתחילה לאכול אותם אם לא יעלה בידו להקריבם מיד, כי ברוב הזמן הם מתקשים, ועליהם נאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך, קמ"לן. ואי תנן נזיר ולא תנן תודה, הוה אמינא דווקא נזיר עשאן לעצמו פטור, על כי יש לו היכר בעת שמגלגלים דלהקדיש עביד להו, שהרי הוא קדוש, גדל פרע שער ראשו, אבל לתודה שאין לו שום היכר ועדיין הם חולין, הוה אמינא דאין גלגול זה פוטרם קמל"ן, הא קמן דתרויהו אצטריכו. ואי תנן חלות ורקיקין דתודה ונזיר, הוה אמינא דדווקא החלות השוים בשניהם דהיינו החלות והרקיקין הנאפות בתנור, מיחייבו כי עשאן למכור בשוק, כי לחם גמור הם, אבל החלות הנמצאות בתודה ולא בנזיר, והם המורבכות, אשר מעשיהם כך הם, חולטם ברותחין, ואופה אותם מעט, ואח"כ קולט אותם בשמן על האלפס וכיוצא בו, כדרך שקולין הסופגנין ומרבים בשמנם, וזהו הריבוך האמור בכל מקום, הוה אמינא דלא מחייבו בחלה על כי רוב אפייתם הוא ע"י משקה, קמל"ן דאף החלות הנמצאות בתודה לבד שהם אלו, מחייבו מחמת אותה אפייה מועטת שאופין אותה בין חליטה לרביכה. ואי תנן חלות תודה וחלות נזיר, הוה אמינא דווקא חלות אם עשאן לעצמו פטור, כי יש היכר בעודם עיסה שלהקדיש הם עשויים, על ידי לתיתה בשמן קודם העיסה בלי מים, ואח"כ לשין אותה במים, וכן במורבכות יש שינוים גדולים, כי בתחילה חולטים אותה, ואח"כ בעת שרוצים לאפות אותה אינם מניחי' אותה בתנור עד שתאפה כתקונה, כי לוקחים אותה אחר שנאפת מעט ומרביכים אותם, אבל ברקיקין שאין בהם שום שינוי, כי לשים אותם בתחילה במים כשאר כל העיסות, ואינם מושחים אותם בשמן כי אם אחר שנאפו כתקונם, הוה אמינא דאין גלגול שלהם על

דעת להקדישן פוטרתן, קמל"ן. ולשנות, חלות ורקיקין דתודה, וחלות ורקיקין דנזיר, הוא אריכות ללא צורך כי כבר הם לומדים זה מזה. וגם לשנות להפך רקיקי תודה וחלות נזיר, איננו יכול על כי הוצרך לאשמועינן דין המורבכת שבתודה, והיא לא נקראת רקיק אלא חלה.

ועל הנזכר בפסחים (שם) הואיל ואתא לידן, נאמר דאף בה צריך למימר תודה ונזיר, דאי תנא תודה ולא תנא נזיר, הוה אמינא דבתודה דווקא עשאן לעצמו אינו יוצא בהן, כי לא סלקא דעתיה לשמרם לשם מצת מצוה על כי בקל מוצא בהמה אחת אף אם יארע קלקול בבהמה שהפריש ומקריבה לתודתו כמו שחשב עליהם בעת גלגול, אבל בנזיר דאינו כן כמ"ש לעיל, הוה אמינא דאף לעצמו יוצא בהן, כי ודאי כיון בה מתחילה אף לשם מצת מצוה, קמל"ן. ואי תנא נזיר הוה אמינא להפך כמ"ש לעיל על פי דרך זה, וגם שם צריך לאשמועינן דין המורבכת שבתודה, שאעפ"י שרוב אפייתה היא בשמן לא נקראת מצה עשירה, על כי יש בה גם מים, וש"מ דמי פירות עם מים מחמיצים, וגם שנאפת קצת בתנור כדרך הלחם, ושיוצא בה י"ח כי עשאה למכור בשוק, ומטעם זה לא קתני חלות ורקיקין דתודה ונזיר כמ"ש לעיל. ועוד לא רצה התנא לשנות לשונו דהתם מדהכא, לרמוז דילפו מאהדדי כדתנן בריש מכלתין, ובטעם זה הכולל יתורץ למה לא קתני התם חלות תודה וחלות נזיר, אלא הזכיר רקיקין, דטעם זה דהכי לא שייך התם כלל, ועיין מ"ש במשנה (ו') [ה'] פ"ב דפסחים:

משנה ז

שאור לחלק. שאור, לרבותא קתני ליה, דאפילו שאור ממליך ועושה אותו פת **חייב בחלה**. לשון הר"ב שדעתו וכו' ויאפה אותה כלה כאחת, עכ"ל. ואין לשון זה מדוקדק, כי אף אם יאפה אותה בזה אחר זה, מכיון שגמר בדעתו לאפותה נתחייבה כלה בחלה. ואפשר דקמל"ן דצריך שיגמור אדם אחר שאינו נחתום שעשה עיסה לחלקה בצק, בדעתו, לאפות שיעור שלם בבת אחת, דמהאי טעמא נתחייב הנחתום, על כי מתחילה היה דעתו לכך, אבל אם זה אדם האחר שעשה עסה לחלק בצק אשר היא פטורה, חשב לאפות קצת ממנה, ובאותו המקצת אין בו שיעור, ועדיין היה דעתו לחלק השאר, ואח"כ חשב לאפות עוד מעט ממנה, שאינם מצטרפים זה עם זה להשלים השיעור אלא אם כן חשב לאפות שיעור שלם בבת אחת, זה יש לדקדק מדברי הר"ב. ולכאורה הדין דין אמת, שהרי תנן (מ"ה) עסה שתחלתה וסופה סופגנין פטורה, וכשתחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת. והכא נמי תחילתה היתה כסופגנין הפטור, כי נעשת לחלק, ובסוף כאשר הוא אופה כשיעור הרי הוא כסופה עיסה החייבת.

אבל כשנדקדק היטב אין הדין כן, שהרי בתר גלגול אזלינן, וכשהיתה פטורה בשעת גלגול לא תתחייב עוד, כגלגול הקדש שהפודה אותה עסה שנתגלגלה ביד הקדש אופה אותה כשאר לחם חול ופטור מן החלה, והא דתנן בתחילתה סופגנין וסופה עיסה דחייבת, ר"ל שכך היתה כוונתו מתחילה, שבעת שהיה מגלגלה גלגול רך היה כונתו לאפותה בתנור ומשום הכי חייבת, אבל אם בעת שהיה מגלגלה היתה כוונתו אף לאפותה סופגנין, אף כי אחר הגלגול נמלך ורוצה לעשותה עסה הרי היא פטורה, שכבר נפטרה בשעת הגלגול ותו לא אתי לידי חייוב, ומשום הכי האיש הזה שאינו נחתום, שעשה עסה לחלק שמטעם זה נפטרה עסתו על כי אמרינן דהואיל ואינו נחתום ודאי לא היתה כוונתו בעת הגלגול ליחדה כלה לעצמו, אם נמלך אח"כ מחמת איזה סיבה לאפותה אפילו כלה ולא לחלקה עוד בעודה עסה, הרי היא פטורה כבתחילה. וכן יהיה הדין בחלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו, אם אירע לו אונס ולא הקדישן, שיכול לאכלן מבלי שיפריש מהם חלה, וכן יהיה הדין בכל כיוצא בזה, ומזה נלמוד כשהענין להפך. וכן יהיה הדין במי שלש פחות מכשיעור ולא היה בדעתו ללוש יותר ואח"כ לש עיסה אחרת פחותה מכשיעור, שאינם מצטרפין ע"י נשיכה או צרוף סל להתחייב, כי מכיון שנתגלגלה הראשונה קודם שעלה בדעתו לצרף לה עסה אחרת כבר נפטרה ותו לא אתיא לידי חיוב. ומדקדוק לישנא דמתניתין ד' פ"ב יש להוכיח כן כמו שאכתוב במקומו בע"ה, וידעתי כי דברים אלו הם תלויים במחלוקת, אבל אני הצעיר הנלע"ד על פי דקדוקי לשון המשנה לשון הזהב כתבתי להלכה ולא למעשה, כי צ"ע גדול קודם שנקל בדברי תורה, כי מצינו לרז"ל דלכמה דברים חששו ואסרום אף על פי שעל קו הדין מותרים הם. וכלל זה יהיה בידך על כל הדינים אשר יצאו מחבורי זה להקל, אבל להחמיר לא יקל בהם עד אשר ימצא שרש הענין, כי כמה הלכות הם משוקעות בלשון המשנה הבלתי נראות לעין, כמו שכתבתי במקום אחר (פאה פ"ו מ"א) בשם ר' יוחנן דירושלמי וגם בשם המדרש:

נשים. הזכיר התנא בדיני מכלתין אשה כמה פעמים, על כי היא אחת מהמצות המוטלת עליה יותר מן האיש:

שנתנו לנחתום. רבותא אשמועינן, דאע"ג דהנחתום העושה שאור משלו לחלק נתחייב בחלה, מ"מ כשעושה אותו משל אחרים לאחרים כדי לחלקו בעודו עסה פטור, ולא חיישינן דילמא אתי לאחלופי בשלו:

לעשות להם שאור. דהיינו לחלקו בצק, אבל אם נתנו לו קמח שיעשה להם לחם לחלקו לחם, הרי זו עסת השותפין, ונתחייבה אעפ"י שאין בשל אחד מהם כשיעור, ולא דמי לשני נשים שעשו שני קבים דריש פ"ג, דהתם כל אחת עשתה עסתה לעצמה:

משנה ח

עסת הכלבים. בהזכירו כלבים, רמז רמז לנו, דהכלב אנו מצוין להחיותו, ובזה יש רבותא דאפילו לכלבים דאנו מצווים להחיות' לא מקרי פת להתחייב בחלה, אלא אם כן כיון בה אף לרועים, וזה ניכר במה שעשה אותה ראויה להם, וכ"ש אם עשאו לשאר בהמות וחיות דפטור, וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מה' בכורים (ה"ח). ועוד כלבים אצל הרועים שכיחי, לשמור צאנם כדכתיב (איוב ל, א) אשר מאסתי אבותם לשית עם כלבי צאני:

בזמן שהרועים וכו'. עיין פי' הרמב"ם, כי פי' הרב אינו מדוקדק:

אינה חייבת בחלה. לשנות כלהו בבי בחד לישנא, לא קתני פטורה מן החלה:

משנה ט

החלה. היא עיקר מכלתין, לפיכך הקדימה לתרומה:

אלא מן המוקף. כתב הר"ב דגרסינן ואין נטלין אלא מן המוקף, עכ"ל. וחפשתי בכמה נוסחא' ולא ראיתי גירסא זו, אלא בכלהו גרסינן ואין נטלין מן הטהור על הטמא אלא מן המוקף. וטעמא רבה איכא למגרס הכי, דרמז בזה דאין נטלין מן הטהור על הטמא, הוא כדי שלא לתרום שלא מן המוקף כמ"ש הר"ב:

פרק ב

משנה א

יצאו מכאן לשם. רבי בא"י הוה יתיב, משום הכי קאמר מכאן לשם:

משנה ב

עסה שנלושה וכו'. לשון הר"ב הלכך אין ללוש וכו' בלא תערובת מים, ע"כ. לאו דווקא מים, דה"ה לאחד משבעה משקין:

משנה ג

וקוצה. חותכת, לשון וקצותה את כפה (דברים כה, יב). ורמז רמז לנו, כי על חטאה, נבדקת היא על מצוה זו יותר מן האיש:

משנה ד

העושה עיסתו. אשר היה בקמח כשיעור קבים. כי לא רצה לעשות עסה גדולה, ונגעו זה בזה. אעפ"כ פטורים מן החלה עד שישוכו. אע"ג דכשעשה הקב הראשון כבר היה

בדעתו להשלים, דאם לא היה בדעתו כבר הוכחנו בפרקין דלעיל (מ"ז) דאפילו נשוך אינו כלום, וליכא למימר דאדרבא מתניתין אשמועינן דהעושה עסה פחות מכשיעור ואח"כ עושה אחרת כמוה, דע"י נשוך מצטרפין ומחייבו בחלה, אע"ג דכשגלגל הראשונה לא היה בדעתו לצרוף השניה, דא"כ הכי הל"ל העושה עסתו קבין אם נשכו חייבין בחלה, אבל באמרו פטורין עד שישוכו, ש"מ דלאשמועינן פיטורא דידוהו נחית התנא, ולא לאשמועינן חיובא דידוהו:

משנה ה

וקפשה. פי' הערוך חטפה:

משנה ו

חמשה רביעים. הם חמשה לוגים צפוריים, וסימני' חל"ה נוטריקון ח"משה ל"וגין ה"ם:
קמח. הא קמל"ן דשיעורא בקמח בעינן. והם ושאורן וכו' דין אחר הוא:
ושאורן. דווקא הצריך להם, מצטרף, אעפ"י שהמשקין שבהם עשוי משלימין לשיעור, מפני חשיבותו שמחמץ. אבל היותר מכדי צרכן, צריך לנכות ממנו נפח המשקה, משום הכי קתני שאורן. ואי דינא לאו הכי, צ"ל דקתני שאורן דומיא דסובן ומורסין, דהתם דווקא הוא, שהרי אפילו סובן ומורסין כשניטל מתוכן אינו מצטרף אח"כ עמהם אם מחזירו למקומו, כ"ש שלא יצטרף עם הקמח הסובין ומורסן שאינו שלה:

משנה ז

שוגגת או אנוסה. קצת קשה דהוי זו ואצ"ל זו, דאנוס רחמנא פטריה משא"כ שוגג:

פרק ג

משנה א

שתגלגל החיטים ותטמטם השעורים. כתב התי"ט בשם הרמב"ם דכוסמין כחיטים, ושבולת שועל ושיפון כשעורים, ע"כ. ונראה דהכי מסתבר, מדתנן בפ"ד (מ"ב) דאין החיטים מצטרפות אלא עם הכוסמין, והשעורין מצטרפות עם הכל חוץ מן החיטים. ומה"ט נמי נראה דלא חש התנא להזכירם הכא:
מגבהת. הכא לא קתני קוצה, כי בנתינת מים לבד אין העיסה צריכה חתוך:

משנה ד

כיוצא בו המקדיש וכו'. עיין מ"ש במשנה זו בפ"ד דפאה משנה ח' כי שם הארכתי:

משנה ה

העושה עסה עם הנכרי וכו'. ירושלמי (ה"ד יז:) אמר ר' בון בר חייה, שני גוים שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין, שלא היתה להם שעת חובה ונפטרו. שני ישראלים שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין, שכבר היה להן שעת חובה ונפטרו. ישראל וגוי שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו, ניחא חלקו של ישראל חייב, חלקו של גוי מהו, כלום חלקו של ישראל חייב אלא מחמת חלקו של גוי, חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי פטור, ע"כ. והנה בפי' הירושלמי הזה נתחבטו בו הרמב"ם בחבורו והראב"ד והכ"מ בפ"ז מ"ה בכורים (ה"י), וע"ש ודוק יפה ותמצא כי לכולהו אית להו פירכא, או ממשנה אחרת והיא המשנה (לעיל פ"ב מ"ד) דהעושה עיסתו קבין, או מלשון הירושלמי עצמו, כי רוצים לדחוק אותו בשני עניינים ועינינו רואות דכולהו בבי בחדא מחתא מחתינהו, והטעמים אשר הטעימו לבבא אחת סותרת לחברתה, אבל כ"ע מודו דזו היא גירסת הירושלמי האמיתית, אף כי בירושלמי שלפני איננה כן, ולכן על פיה אברר הכא היפה שבפרושים ההם ואוסיף בהם מה שנלע"ד אשר על ידו יובן פי' הירושלמי בענין שלא יהיה סותר המשנה דהעושה עיסתו.

ואומר מתחילה דכולהו בבי בעשו על דעת לחלקה אייריגן, ועוד אומר דכל זמן שהשיעור בעת הגלגול הוא ביד אדם החייב ונפטרה מחמת דבר אחר, מקרי שבשעת חובתה היתה פטורה, אבל כשנפטרה מחמת האדם עצמו מלבד מחמת דבר אחר, אז לא אמרינן שבשעת חובתה היתה פטורה, אלא אמרינן עדיין לא נתחייבה מחמת אותם הסיבות, ואם יהיה באפשר להסיר אותם הסיבות תתחייב מאז והלאה, ולכן בהיות העסה הזאת נעשת משני הכותים על דעת לחלק וחלקוה, ואח"כ נתגיירו והשלים כל אחד חלקו, נתחייבה, מפני שבשעת אשר נעשת מהכותי היתה חסרה שני התנאים, שלא היה בה כשיעור על כי נעשת לחלק, והתנאי העיקרי שהיתה ביד אדם הפטור, ומשום הכי ליכא למימר בה שהיתה לה שעת חובה ונפטרה, אלא אמרינן עדיין לא נתחייבה וכשישלם חיובה אחר שנתגייר שהוסרו הסיבות הראשונות תתחייב, אבל בהיות העסה הזאת בשותפות שני ישראלים, ע"י גלגולה הגיע שעת חובתה, על כי היא בידי ישראל החייב, ונפטרה מהטעם דנעשת לחלק, ולכן אע"ג שכל אחד ישלים חלקו אח"כ לשיעור, תהיה העיסה הזאת פטורה, כי בשעת חובתה היתה פטורה, ולא דמי לעושה עסתו קבין, דהתם מתחילה היה דעתו להשלים שיעורו כמ"ש, ולזה דומה התם לאדם שהתחיל ללוש שכל עוד שלא גלגל כשעור לא נתחייב בחלה, וכשישלים

השיעור הרי הוא חייב, אבל הכא אף אם השני ישראלים האלה היה דעתם מתחילה לכך להשלים כל אחד חלקו אחר שיחלקוה ביניהם בעודה בצק פטורים, מפני שכל אחד מאלו החלקים הראשונים הגיע זמן חיובם, כי היו יחדיו כשיעור תחת יד ישראל החייב, ונפטרו על כי נעשו לחלק, ולכן תו לא מחייבי, מה שאין כן בעושה עסתו קבים, שלא הגיע הקב הראשון לעולם לידי חייוב כי לא היה בו שיעור, אבל בהיות השותפות הזה בענין זה מישראל וגוי, אז ישראל המשלימו חייב מחמת חלק הנכרי, שבהיותה עם חלקו אינו משלימו שיקרא לאותה עסה שעת חיובא מחמת היותה שיעור שלם כאחד, כי אותו חלק פטור היה מחמת בעליו הפטורים, ועל פי הכלל שכללנו לעיל לא נוכל לומר עליו נתחייב ונפטר, אלא עדיין לא הגיע זמן חיובו, ולכן אף בחלק הישראל אנו אומרים כן על כי עדיין לא השלים שיעורו אשר חשב להשלים אחר החלוק, ומשום הכי כשישלימנו יהיה חייב, ומה"ט נמי אף אותו של כותי יהיה חייב כשישלימנו אחר שנתגייר, וסוף דברי הירושלמי דקאמר של ישראל חייב של גוי פטור, בתמיה הם שנויים, וכן פירשם הראב"ד, ודוק בענין זה בשרשו אשר כמה ענפים מתפשטים ממנו, וכמה משניות דמכלתין מובנים בזה, ולענין מתניתין נפקא מינה דהאי העושה עסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה, הוא בזמן שיאפנה בשותפות, שאם יחלקנה בעודה עסה אפשר שתתחייב חלקו אם ישלימנו לשיעור, ושהיה דעתו לכך בתחילה. ועיין עוד במשנה דלקמן ותראה דקדוק נכון על דרך זה:

משנה ו

נעשת פי' התי"ט בשם הרמב"ם, נתגלגל. וקשה דמי שני ליה לתנא לשנות גלגול בפירוש, כמו בשאר המשניות דפרקין. לכן נלע"ד דהא קמל"ן דאף אם נתגלגל, אם לא נעשה כל השיעור בהיותו גוי, אפשר שיתחייב כשיתגייר, כההיא דשני כותים דירושלמי (שם) כשישלימנו אחר שיתגייר:

משנה ט

כיוצא בו זתי מסיק וכו' ענבי בציר וכו'. הקדים זתים לענבים, מהטעם שכתבתי בפ"א דתרומות משנה ד':

משנה י

ואם לאו פטורה. העיסה, כמו שהיתה מתחילה, דהשאור שבה כיון שהוא חריף דמחמץ ואינו נותן בה טעם, צריך לומר שהוא דבר מועט מאד לגבי אותה עסה, משא"כ לעיל (מ"ז) בעושה עסה מן החיטין ומן האורז דתני אינה חייבת, דיש סברה לחייבה יותר

מכאן, דאעפ"י שאין בה טעם דגן, כיון שאין קמח החיטין דבר חריף יכול להיות שהיה מעורב בה הרבה ממנה:

פרק ד

משנה א

ונגעו. הא דלא תני ונשכו, י"ל דרצה לרמוז לנו הטעם דאינם מצטרפים, והוא מפני שלעולם לא יהיה בהם כי אם נגיעה, אף כי נראה להם שמנשכים אותם, על כי מקפידות זו על זו. וצ"ל דאיירי שמתחילה עשאום על דעת כן לצרף שני העיסות אחר הלישה, ואפילו הכי אין צירופם מועיל, מהטעם שלא יצרפו העיסות כתקונם, דאם לא היה דעתם מתחילה לכך, אפילו אשה אחת ומין במינו פטירא כמ"ש לעיל:

משנה ה

שני קבין וכו'. שעשה מתחילה הראשון על דעת לעשות השני, וכן עשה, ואח"כ קודם שצרפם נטל חלה מכל אחד לבדו, ואח"כ צרפם:

משנה ו

נוטל אדם כדי חלה וכו'. הנכון בעיני בדקדוק לשון המשנה הזו, הוא פי' הר"ש דפירש האי נוטל וכו' ענין בפני עצמו, וכן חלת דמאי פירשו בדרך אחר, ע"ש. כי לפירושים אחרים יש הרבה להקשות ודוק:

משנה ט

ואלו. בויו מוסיף על הראשונים, וה"ט דלא הוצרך לזכור פעם אחרת החלה דלעיל:

הבכורים. אע"ג דבפ' קרח (במדבר יח) שנשנו עם החרמים והבכורות ואחריני, קדמו לכולהו. התנא שנאם בסוף, דפליגי בהו:

משנה י

הביא חלות. צ"ל דלא היו שלו, מדלא קתני ביה דומיא דאחריני, חלותיו:

משנה יא

הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלם. פי' הר"ב במגרשי ירושלם וכפרים שסביבותיה, ע"כ. ונראה דרמז לנו התנא באריכות לשון זה, מאי דאמור רבנן (ספרי דברים א, שהש"ר פ"ז ה פיסקא ג) בפסוק (זכריה ט, א) ודמשק מנוחתו. שעתידה ירושלם שתגיע עד דמשק. דע"י זה יהיה סוריא סמוכה לירושלם ככפרים שסביבותיה:

חלה מתחיל בחית ומסיים במם, כי אין שיעור חלה פחותה ממ"ח, וסימניך הח"לה בני' מ"ח, ואל תתמה על תוספת הא הידיעה הראשונה, כי מורה על חומש ביצה היתר ממ"ג

בצים שהם בגי' חל"ה, שזה הוא שיעור חלה:
סליק מסכת החלה. מהעסה הבלולה:
הנה טוב מאד נותן האל חי בעין חמלה.
על האיש אשר יתן לכהן רקיק חלה: